

un titan al științei care nu uită de cei de acasă

Ion Holban, doctor în fizică

Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare al Republicii Moldova; Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale; Institutul de Inginerie Electronică și Nanotehnologii „D. Ghițu”
ion.holban@yahoo.com, ion.holban@cnaa.gov.md

Rezumat. Este reprodus interviul realizat de autor cu laureatul Premiului Nobel George Palade în timpul Conferinței Internaționale „România și românii în știința contemporană”, avute loc în perioada 24 – 27 mai 1994 la Sinaia.

Cuvinte cheie: George Palade, Premiul Nobel, România, drumul științei, Conferința de la Sinaia din 1994, biomedicina celulară și moleculară.

Notă introductivă

La Colocviul Național de Fizică „Eureka! – Cygnus”, avut loc la Bușteni, jud. Prahova, în perioada 2 - 4 septembrie 2011, organizat de revistele „Eureka!” (de la Brăila) și „Cygnus” (de la Suceava), gazdele au bucurat participanții la manifestarea științifică cu o excursie la Sinaia. Când am intrat în Cazinou, acolo încă nu se reușise a se strânge de pe mese tacâmurile după o nuntă fastuoasă. Ghidul povestea cine au fost cei care au jucat nunta, cât s-a cheltuit pentru fiecare mesean, cine dintre marii politicieni vizitează Cazinou-ul, cine a făcut nunta copiilor lor aici și multe și mărunte alte informații de genul acesta. Deodată, mi-am dat seama că am fost în sălile acestea fastuoase, și am întrebat ghidul dacă știe că aici, în perioada 24 – 27 mai 1994, a avut loc o mare conferință internațională intitulată „România și românii în știința contemporană”, prezidată de laureatul Premiului Nobel George Palade. Spre uimirea mea, ghidul nu avea idee cine este George Palade și nu știa nimic despre conferința cu pricina. Fiind alături de mine, profesorul Victor Șutac, unul din organizatorii conferinței de la Bușteni, m-a întrebat de unde știu aceste lucruri. I-am răspuns că am participat la lucrările acelei conferințe, am avut o comunicare științifică: „Determinarea caracteristicilor fizice a detectoarelor de radiații ionizante (α, β, γ)”, mai mult, am realizat un interviu cu celebrul om de știință român, pe care l-am publicat în prestigiosul săptămânal de la Chișinău „Literatura și arta”. Dumnealui s-a interesat, dacă nu s-ar putea să-i transmit acel material pentru a fi republicat în revista „Cygnus”, al cărui redactor-șef adjunct este. Din păcate, nu aveam materialul în varianta electronică (pe atunci încă nu dispuneam de calculatoare personale) și am trimis un număr al ziarului în care fuseseră tipărit interviul. În 2015, la Colocviul cu același nume organizat de aceleași reviste la Iași, în perioada 28 – 30 august, am avut ocazia să ne revedem cu dl profesor Victor Șutac, Domnia Sa cerându-și scuze că materialul despre George Palade n-a fost publicat din cauza că este mare și n-a avut cine să-l culeagă. Ținând cont de rolul pe care l-a jucat în știința mondială această personalitate a științei românești, de necesitatea ca fizicienii să cunoască oameni și lucruri din alte domenii ale științei, am fost dispus să culeg materialul și să revenim la retipărirea acestuia în revista din dreapta Prutului. Cu atât mai mult, că la Iași am dat din întâmplare de școala primară unde savantul a luat drumul cărții.

Am hotărât să nu schimb nimic din acel articol tipărit în 1994, însoțit de o fotografie a savantului, cumpărată atunci de la un fotograf profesionist, care a realizat-o în timpul conferinței, și de autograful savantului cu o dedicație adresată cititorilor săptămânalului „Literatura și arta”. Doar că am să vin cu niște amintiri precipitate, precum toate s-au întâmplat și să atașez câteva surse bibliografice la care atunci, din motive tehnice, nu am avut posibilitate să o fac.

Întors acasă de la Colocviul din Iași, am căutat în arhiva personală manuscrisul interviului, alte notițe realizate la acea Conferință, retrăind cu aceeași intensitate emoțiile avute atunci.

22 mai 1994, duminică, ora 14.30, pornim spre București. Privind prin geam aveam impresia că vizionez un film. În Basarabia e secetă. Grâul e înspicat și mic, că se vede vrabia din lan, iarba e mai mult uscată decât verde, vitele aproape că n-au unde paște, nucii de pe marginea drumului sunt arși de brumă. Și în Moldova din partea dreaptă a Prutului e aceeași poveste. Siretul are puțină apă, Putna e secată...

Am ajuns la București la ora 22.00. M-am oprit în familia doamnei arhitect Silvia Păun, - o neobosită cercetătoare a continuității românismului pe aceste pământuri de basm. Rodul muncii ei de peste 50 de ani – nenumăratele manuscrise cu descrierea observatorului (sanctuarului) de la Sarmizegetusa – analiza concepțiilor dacilor despre spațiu și timp și multe alte lucruri ce au tangență la dezvoltarea științei și culturii în România. Îmi ziceam, ferice de acea țară, care are astfel de cercetători neobosiți. (Astăzi, când dumneaei nu mai este în viață, mă gândesc: se va găsi oare cineva care să publice lucrările doamnei Silvia Păun?) Arhitectul Silvia Păun a fost cea care m-a înștiințat că la conferință va fi și George Palade, și tot ea m-a sfătuit ca sticla de vin destinată ei s-o dăruiesc mai bine lui George Palade, se va bucura s-o ia de la un basarabean.

A doua zi mă prezint la Fundația Culturală Română, instituția organizatoare a acestei mari manifestări științifice, care face tot posibilul ca oaspeții veniți din toate colțurile lumii să se simtă acasă. Urcăm în autobuz și plecăm spre Sinaia. Prin geam observ că la construcțiile din oraș se simte înviorare, deși încă se observă amprentele bătăliilor verbale și nu numai care s-au dat aici în decembrie 1989 și după. Citesc pe un placat: „Jos clătita roșie”, în două locuri citesc niște chemări revoluționare în care litera „s” este scrisă cu „c” rusesc, greșeala de căpătâi pe care o făceam noi, basarabeni, după trecerea de la alfabetul rusesc la cel latin, presupun că securitatea sovietică de la Chișinău și-a vârât nasul, suntem doar bolșevizați la culme. Autobuzul trece prin localități îngrijite, cu edificii de o arhitectură aleasă, care bucură ochii. Iată-ne ajunși la Ploiești, orașul industriei petrolifere, dar și baștina lui Nichita Stănescu. Îmi amintesc de o spusă a poetului: „Noi suntem clipa care a trecut prin poarta existenței”. Când am ieșit din Ploiești ni s-au arătat munții ce dau în albastru. În dreapta șoselei aleargă un tren de culoare albastră alergând grăbit spre mare... Mă gândesc la noi, cei din Basarabia, văduviți de munte și de mare, dar și de conștiința națională. Se arată un lan cu orz în pârg... Spun bătrânii: dacă cucii se scapă la orz, mănâncă până își strică glasul. Din autocar cântecul cucului abia de se aude. Macii sălbatici au colorat holda în roșu, un roșu ca sângele. Pe lanurile de porumb se văd oameni prășind, ca pe la noi, în Basarabia. Salcâmi ce străjuiesc marginile șoselei au dat în floare. Cei din autobuz, majoritatea români care trăiesc în diferite țări ale lumii, își amintesc de copilăria petrecută în Țară. Un domn își amintește de clătitele cu flori de salcâm pe care le mâncase pe când era mic. O doamnă privind la pâclul de copii de pe marginea șoselei care propuneau călătorilor cireșe, vorbește cu nostalgie de parfumul de altădată al cireșilor. Cireșele, primele fructe, care veneau să completeze lipsa de vitamine, după iarna lungă, sunt fructele cele mai adorate de copii, nu întâmplător nu se spune că copii fură cireșe, copii și cireșele sunt două lucruri armonioase. Îmi amintesc și eu de cireșele copilăriei mele, dar și de Ion Creangă, învățătorul care urcă copii în copacul cu cireșe, dar de fapt în Pomul Cunoștințelor. Când m-am pornit la București, am luat cu mine și niște cireșe pentru Doamna Păun și fiica Rodica, care învăța atunci la Universitatea de la București, deși nu reușiserăm s-o anunț de venirea mea, m-am gândit că poate o întâlnesc din întâmplare. Și minunea s-a produs, înainte de plecarea cu autocarul la Sinaia mai rămâneau două ore. În aceste ore am rătăcit pe străzile Bucureștiului de prin preajma Fundației Culturale. Și iată că pe una din străzi mă întâlnesc cu fiica, care se întorcea de la Ministerul Învățământului. Să

mai zică cineva că nu este Dumnezeu. Totdeauna când îmi doresc ceva foarte mult, dorința se împlinește. De mic visam să ajung în Țară și visul iată că s-a împlinit.

Cu o jumătate de secol în urmă 50 de tineri gospodari din Basarabia, printre care era și părintele meu, au fost purtați de către Fundația Regală pe la cele mai bune gospodării agricole din Regat, ca mai apoi, întorcându-se acasă, ei să aplice în viața lor de toate zilele practicile bune văzute acolo. Aveam impresia că repetam itinerarul de cândva al părintelui meu. Tresar, un indicator cu denumirea satului natal: Băcioi, citesc mai atent: Băicoi. Valea Prahovei. Se simte respirația rece a munților. Casele din localitățile prin care treceam erau una mai frumoasă ca alta. Pompe mari de-a lungul drumului pompau alene, dar ritmic, petrol în conducte. Cineva spune o vorbă cu duh: „nimic nu e puțin când se face pentru Țară”. Stâlpii de tensiune înaltă parcă ar fi niște copii, sar de pe un munte pe altul. Pe fundul văii se vede șerpuind Prahova, la un nivel mai sus, calea ferată nu vrea să rămână în urma de râu. Pe pantele abrupte ale munților brazii stau drepti, ca lumânările. Că bine li se spune ostașilor țării: „Frumoși și înalți ca brazii”. Oamenii cu demnitate sunt tratați cu calificativul „brazii”. Trecem pe sub un pod de cale ferată. Pe un pilon al acestuia este scris cu litere mari FSN= ΦCH (litere rusești), atunci parcă nu credeam să fie așa, astăzi sunt dispus să cred. Urmează o localitate mică, dar istorică, cu numele Posada. Cineva, probabil iar un basarabean, a tăiat litera „o” și a scris în locul ei „ră”, astfel călătorii citesc „Prāsada”. Iarba de pe marginea șoselei e împetrișită de flori. Pe vârful munților sclipește la lumina soarelui zăpada. Cineva din autocar văzând sclipirea zăpezii își amintește cum, copil fiind, pentru prima dată a urcat cu tatăl său sus pe munte. Ajuns acolo, el a scos din buzunar câteva bomboane le-a presărat cu zăpadă și a început să le mănânce. Tatăl său văzându-l îl întreabă: „Ce faci, mă?”. „Mănânc înghețată”. În stânga șoselei se arată o cascadă și o mică hidrocentrală. Pe un vârf de munte se arată o cruce mare, înălțată în cinstea eroilor din Primul Război Mondial, celor care au adus Unirea cea Mare.

A zburat timpul ca gândul, am ajuns la Sinaia. Hoteluri, vile, cu denumiri una mai frumoasă decât alta: „Caraiman”, „Tanti”, „Zambila”, „Miorița”, „Ciobănașul”, „Crăița”, „Bujorul”, „Căprioara”, „Cerbul”, „Narcisa”... „Gânduri, gânduri, stoluri trec prin minte” (Eminescu). Când primii astronauți au aselenizat pe Lună, Nichita Stănescu a spus uimit: „Nu numai știința a fost de față la coborârea pe Lună, ci și poezia”. Ajuns la Sinaia, mă simțeam ca Neil Armstrong pe Lună și concomitent ca Nichita Stănescu care îl admira pe astronaut în fața televizorului.

Conferința și-a deschis lucrările la 24 mai, la ora 9.00. A fost deschisă de laureatul Premiului Nobel George Palade. Referindu-se la semnificația Conferinței, Domnia Sa a subliniat: „Merită să amintim de perioada remarcabilei renașteri din a doua jumătate a secolului trecut, deoarece Comunitatea Românească este într-o perioadă de relativă izolare impusă de dominația politică și de forța militară a unuia dintre vecinii săi, de data aceasta fosta Uniune Sovietică, deoarece România din nou este liberă să-și definească locul său în lume în conformitate cu propriile sale afinități.

Consider că românii sunt dornici să demonstreze ceea ce pot, începând cu redresarea economiei țării lor și terminând cu reînnoirea și intensificarea activităților științifice. Probabil că este necesar să i se reamintească Comunității Românești de ceea ce a fost capabilă să facă în zorile renașterii sale, a doua jumătate a secolului trecut, astfel încât să capete curajul și hotărârea necesare pentru a depăși sechelele ultimei perioade de izolare forțată. Poate că acest mesaj de renaștere necesară și posibilă este adevărata misiune a Conferinței”. Tot George Palade a atras atenția, că cea mai mare bogăție a țării sunt resursele umane.

Au participat la această conferință peste 1 000 de oameni de știință, toți dispuși „să ajute la deschiderea Țării către lume”.

Comunicările se făceau concomitent la 29 de secții. Era imposibil să asști la toate rapoartele pe care ai fi dorit să le ascuți. Totuși am ascultat rapoarte a unui număr impresionant de mari oameni ai științei mondiale: Anghel Rugină (SUA), Valentin Feyns (SUA), Ion Niculescu Duvaz (Marea Britanie), Victor Gheție (SUA), Ion Paraschivoiu (Canada), Gheorghe Mateescu (SUA), Dan Cacuci (Germania), Adrian Bejan (SUA), Constantin Corduneanu (SUA),

Octav Enea (Franța), Gheorghe Mateescu (SUA), Ionel Vlad (România), Andrei Andrieș (R. Moldova), Mihai Borsaru (Australia), Zadiğ Mouradian (Franța) (pe care l-am cooptat mai târziu în calitate de membru al Colegiului redacțional al revistei „Fizica și tehnologiile moderne” de la Chișinău), Ion Niculescu (Marea Britanie), Michael Sela (Israel), Adrian Pătrășcioiu (SUA), „omul de curaj”, vorba lui George Palade, Ion Rațiu (Marea Britanie)...La această Conferință m-am întâlnit cu astronomul Eugeniu Grebenicov, „românul de la Moscova”, despre care știam multe lucruri bune și frumoase de pe când îmi făceam studiile la Dubna și cu care doream foarte mult să mă întâlnesc.

Am fost martor ocular cum, după izolarea îndelungată, Țara se întorcea cu fața spre știință, spre valorile culturii mondiale și făcea mari eforturi pentru a asimila achizițiile acestor importante domenii de activitate umană. Am trăit în timpul Conferinței înalte sentimente de împlinire a unor visuri nutrite de o viață. Făceam notițe la tot pasul, reproduc câteva din mesajele transmise de autori: „România își aduna forțele pentru a-și găsi un drum adevărat, demn, un loc mai bun sub soare”; „Știința este o ramură de elită, nu poți deveni un bun cercetător prin vot, oricât de democratic ar fi el”; „Să intrăm pe deplin în Europa, să fim alături de contemporaneitate”; „Decât să blestemi la nesfârșit infinitul, mai bine să aprinzi o candelă oricât de mică” (Augustin Buzura); „Țara nu trebuie să exporte grâu, ci idei”. Tot ce găseam: lucrare tipărită, manuscrise a acestor mari somități, „puneam în geantă”, pentru cei din Basarabia, văduviți mult timp de limba maternă. Involuntar, mă transformaserăm într-un Badea Cârțan basarabean. Încă Einstein atenționa, că dacă achizițiile științei aparțin numai cercetătorilor, aceasta înseamnă că poporul e ținut în sărăcie spirituală.

Conferința mai avea și scopul să atragă în știință „tinerii cu foc la inimă”. Făcând o analiză a denumirilor a 720 din cele mai prestigioase reviste științifice din lume, cu coeficientul de impact mai mare de 1, prezentate într-un raport, am constatat că 32% din ele sunt consacrate domeniului biologie, 23% celor de fizică... , acest lucru m-a întărit în convingerea că generațiilor ce vin se cuvine să li se pregătească pentru ziua „logodnei cu profesia aleasă”, drept „cadou de nuntă” pânza științelor naturii (fizicii, astrofizicii, chimiei, biologiei...) tivită cu firul de borangic al matematicii (astăzi ași adăuga și a tehnologiilor informaționale) și bine ghilită în Ozana literaturii și artei. Tot la conferință, de la autorii din SUA, am aflat că pregătirea unui specialist cu grad științific necesită cheltuieli de circa 100 000\$.

În timpul recepției date de președintele României Ion Iliescu cu ocazia încheierii lucrărilor Conferinței, i-am dăruit Președintelui o insignă cu inscripția București, Cernăuți, Chișinău și l-am rugat să nu uite de noi. Tot în timpul recepției, un grup de cercetători din Republica Moldova, fizicieni, chimiști și biologi, ne-am apropiat de ilustrul savant George Palade și l-am rugat să pozeze împreună cu noi, lucrul pe care Domnia Sa l-a făcut cu plăcere (autorul acestor rânduri fiind al doilea din stânga).

Aceste momente au fost foarte emoționante pentru mine. Înainte de a lua interviu de la laureatul Premiului Nobel George Palade, îmi pregătisem un șir întreg de întrebări pe care le-am așternut pe mai multe coli de hârtie, între întrebări lăsând mult loc liber, ca să pot să înregistrez ce îmi va spune distinsul om de știință. Când realizam interviul, scriam mai mult prima literă a cuvântului, astfel că textul trebuia descifrat cât mai repede cu putință, pe cât se mai păstra viu în memorie. Copleșit de profunzimea gândirii ilustrului savant, câteva ore în șir nu m-am putut veni în fire, concentra asupra notițelor, acestea îmi jucau înaintea ochilor ca niște ieroglife. După ce mi-am revenit, fiecare literă din notiță am completat-o cu întreaga parte a cuvântului sau a propoziției. Mesajul cred că l-am redat aproape complet, dar prea puțin am redat agerimea minții și poezia exprimării a genialului savant. Desigur, ar fi fost potrivit atunci să am un dictafon.

Îmi mai strădui și azi în minte momentul când George Palade s-a apropiat de mine, care răsfoiam niște cărți la o masă din holul Cazinou-lui, la care se vindeau cărți la tematicile Conferinței, ca să-mi mulțumească pentru albumul de fotografii „Acasă” a lui Mihai Potârniche. Apoi, când l-am rugat să-mi dea un autograf, cum Dumnezeu în cel mai firesc mod a pus un genunchi jos pe podea, a așezat cartea pe colțul mesei și făcut semnătura.

În cele ce urmează vom reproduce interviul realizat atunci cu laureatul Premiului Nobel George Palade, așa cum a fost el publicat în 1994.

Literatura utilizată

Iftimovici Radu. George Emil Palade. Primul român laureat al Premiului Nobel. București: Viitorul românesc, 1993. - 210 p.

Holban Ion. Un titan al științei care nu uită de cei de acasă (Dialog cu Laureatul Premiului Nobel George Palade). „Literatura și Arta”, nr. 26 (2550), 23 iunie 1994.

Holban Ion. România și românii în știința contemporană. „Literatura și Arta”, nr. 45 (2569), 3 noiembrie 1994.

UN TITAN AL ȘTIINȚEI CARE NU UITĂ DE CEI DE ACASĂ

Probabil am să enunț niște adevăruri axiomatice. O țară se impune în lume prin ceea ce produce. O țară (chiar și o limbă, dacă vreți) se impune în lume prin contribuția ei la tezaurul științific și cultural al omenirii. Azi nici o țară din lume, chiar cea mai bogată – Statele Unite ale Americii – nu poate să trăiască izolat. De aceea, pentru ca o țară să prospere, trebuie să aibă o știință și o cultură avansate, să dispună de suficiente „minți luminate” (care asemenea unei bucăți de uraniu, pot fi de real folos numai după ce depășește o anumită „masă critică”) și să facă largi deschideri către lume.

În timpul totalitarismului și al perioadei de „perestroikă” din arealul românesc au emigrat în țările avansate mulți specialiști de înaltă calificare din diverse domenii ale științei, culturii, economiei naționale, lucru ce a încetinit mult mersul nostru pe calea progresului. Că acest proces este dăunător, azi pare că s-a înțeles și în alte cercuri decât științifice. Drept mărturie servește conferința internațională „România și românii în știința contemporană”, care și-a desfășurat lucrările în perioada 24 – 27 mai 1994 la Sinaia. Conferința a fost organizată de Fundația Culturală Română în colaborare cu: Academia Română, Ministerul Cercetării și Tehnologiei, Ministerul Învățământului, sub auspiciile unor foruri internaționale: UNESCO (sectorul Știință, Paris, Franța), ROSTE (oficiul regional UNESCO pentru Știință și Tehnologie pentru Europa),

CEPES (Centrul European UNESCO pentru Educația Superioară, București), CNR (Comisia Națională Română pentru UNESCO).

La Conferință au participat în jur de o mie de cercetători științifici din Țară și din peste 30 de țări ale lumii: S.U.A., Canada, Germania, Marea Britanie, Italia, Austria, Rusia, Ucraina, Grecia, Australia... Printre ei a avut fericirea să fie și autorul acestor rânduri, care vă pune la dispoziție primele sale impresii despre Conferință și despre dl George Palade, o mare personalitate a științei românești.

Recunosc că la Conferința de la Sinaia cu genericul „România și românii în știința contemporană” am plecat fără ideea de a realiza interviul ce urmează. Aveam destule probleme ce țin de „proza” măruntei noastre existențe basarabene, ca să mai am timp și pentru asemenea lucruri. Ideea însă „a dat colte” în timpul lucrării Conferinței. Așa încât m-am întors acasă plin de impresii și cu un interviu luat unui titan al științei contemporane, laureat al Premiului Nobel, profesorul George Palade.

24 mai 1994, ora 9.00. În sala de festivități a „Cazinoului” începe Conferința. Președinte al ei este profesorul George Palade. Sobru, elegant, cu un zâmbet blând pe buze, se adresează celor prezenți în română, engleză și franceză. Rămânem adânc impresionați de gândirea sa adâncă, de umorul său fin, de vorbele de duh în momentul potrivit și la locul potrivit.

Comunicarea profesorului Palade intitulată „Contribuții românești la cercetarea biomedicală internațională” mi-a atins și alte strune ale sufletului. El, savantul, a găsit de cuviință să-și amintească cu un

cuvânt de bine de predecesorii și contemporanii săi care au contribuit la dezvoltarea domeniului în care profesează. Nichita Stănescu zicea: „Vai de cel care se odihnește la umbra copacului sădit de strămoșii altuia. Lasă-te ars de Soare, dacă n-ai moștenit vreo umbră de arbore. Sădește-te însuși, dacă nu s-a sădit pentru tine! Fii strămoș, dacă n-ai avut norocul să fii strănepot”. Mă gândeam în sinea mea, dacă un laureat al Premiului Nobel își identifică pomii la umbra cărora a poposit, atunci cum ar trebui să procedăm noi, cei din Basarabia, dezmoșteniții? Secretul devenirii profesorului Palade de „strămoș veritabil” se datorează faptului că domnia sa a fost totdeauna un „bun strănepot”. Acest gând l-am spicuit și în unele luări de cuvânt.

Augustin Buzura, președintele Fundației Culturale Române: „Ne bucurăm din toată inima că cel mai celebru dintre oamenii de știință români, un mare savant și o mare, o uriașă conștiință se află printre noi: profesorul George Emil Palade”.

Poetul Marin Sorescu, ministrul culturii: „George Palade, încărcat de glorie, nu-și uită obârșia, nu uită de cei de acasă, nu se rușinează de noi, înțepeniții”.

Aflând tot mai multe și mai multe lucruri frumoase despre distinsul om de știință George Palade și ținând cont de faptul că noi, cei din Basarabia, nu prea suntem răsfățați cu prezența printre noi a unor minți atât de luminate, m-am hotărât să-i solicit un interviu pentru cititorii săptămânalului „Literatura și Arta”. Mi-am zis, oare nu ar fi cu dreptate ca acest pom viguros al științei contemporane să ne aparțină și nouă, să ne bucurăm și noi de dreptul de a ne salva la umbra lui în zilele cu arșiță?

Dar să încercăm să-i schițăm portretul. S-a născut la Iași, la 19 noiembrie 1912, într-o familie de intelectuali. Mama sa, Constanța Palade, născută Cantemir, era institutoare. A avut fericirea să se bucure și de clipele de vârf ale feciorului. Tatăl său, Emil Palade, a fost profesor de pedagogie și de filozofie, mai apoi director. Era un intelectual sadea, dar și un om cu mâini de aur – cunoștea dulgheria, croitoria, tapițeria... Astfel că din familie George Palade moștenește

dragostea de muncă, intelectuală și fizică, fapt care la ajutat pe parcursul vieții să devină în domeniul pe care l-a profesat – biomedicina – atât un teoretician talentat, care a generat idei, a emis ipoteze, a intuit lucruri noi, a făcut mari generalizări, cât și un inventator ingenios, care a propus un șir de tehnici noi de experimentare.

În anul 1929 își ia bacalaureatul „cu 10 pe linie” (a terminat liceul „Alexandru Hasdeu” din Buzău și se înscrie la Medicină la București. Din cei „mulți chemați” înscriși la facultate, grație reușitei foarte bune la învățătură, rămâne printre cei „puțini aleși”. A lucrat un timp ca medic, la spital. „Spitalul – mărturisea mai târziu savantul – a fost o școală a acțiunii, învățai să iei decizii, să-ți asumi responsabilitate”. A participat și la tratarea lui Tudor Arghezi, care se afla într-o stare critică. Medicul Palade s-a luptat pentru dezintoxicarea poetului, și a izbutit. În timpul războiului a lucrat în calitate de medic în Armata Română. Deși era un medic bun, la un moment dat tânărul George Palade hotărăște să-și consacre viața cercetărilor fundamentale: „Mă tulbura ideea că există o diferență, aproape o prăpastie, între ce știam ca medic și speranțele pe care bolnavii și le puneau în mine”. Înțeleseseră că adevărata lui chemare era „incursiunea în necunoscut”: „Mă interesa să pătrund în profunzimea fenomenelor biologice. Să lucrez acolo unde bănuie îndoielile, unde se naște știința”. Prima lui cercetare serioasă a fost să înțeleagă cum a putut să se adapteze la viața marină mamiferele (delfinii).

După război, și în România se instalează „epoca de delir inchizițional” a biologiei „creatoare” sovietice”. Biologia ca știință se distrugea cu insistență. Încurajat de profesorul său Grigore Popa, George Palade ia decizia să plece să lucreze într-un laborator din străinătate. Însoțit de un „pervodcik”, bate cu insistență pragul consulatului sovietic. În cele din urmă, după ce plătește bani grei, izbutește să obțină permisiunea de a trece dincolo de „cortina de fier”. Aceasta se întâmplă în 1946. S-a dus să lucreze într-un laborator de biologie în Institutul Rockefeller din New York. Acolo, în știință, adiau alte vânturi – începea studierea sistematică, fundamentală a celulei vii cu ajutorul microscopului electronic, cercetări la care George Palade se asociază cu mult elan: „Eram tânăr, dornic să lucrez cât mai aproape de creasta valului în cercetarea biologică”. Cercetătorul și-a expus laconic contribuția în biomedicină, în comunicarea de la Sinaia. În cazul meu, m-am aflat la locul potrivit, adică la Institutul Rockefeller, la momentul potrivit: la sfârșitul anilor '40, anii nașterii unui nou domeniu – biologia celulară – în științele biologice, și am fost de fapt unul dintre „obstetricienii” care au ajutat la nașterea acestui copil hiperactiv, care în scurt timp după naștere a devenit biologia celulară și moleculară. Din nou, a fost o deschidere de orizont larg care a localizat discipline adiacente și tehnologii complementare pentru a depăși simpla colectare de informații și a ajunge la un nivel la care putem înțelege logica organizării sistemelor vii la nivel celular și molecular. Ceea ce a urmat a fost renașterea științelor biologice fundamentale – uneori descrisă ca o adevărată revoluție - care, după mai mult de patru decenii, continuă neabătut, fără a da semne că își pierde elanul”.

La Institutul Rockefeller a lucrat până în 1973. Pe urmă s-a transferat la Universitatea din New Haven, iar în prezent se află la Universitatea din La Jolla.

Fiind unul din pionierii utilizării microscopiei electronice și a tehnicii centrifugării diferențiate în cercetarea structurii celulei și a funcțiilor părților ei componente, precum și un adept al studierii lor multidisciplinare de către biologi, medici, chimiști, fizicieni... George Palade devine treptat unul din principalii arhitecți ai lumii subcelulare. Prin aceasta a pus fundamentul unei noi științe la hotarul dintre biologie și medicină – biologia celulară și moleculară. „Fixatorul Palade”, tetraoxidul de osmiu, propus și utilizat de savant în cercetările sale, a avut un mare răsunet în lumea științei și a jucat rolul unei chei fermecate cu ajutorul căreia s-a pătruns în multe din cămărilor tănuite ale celulei vii. Primele structuri subcelulare studiate au fost mitocondriile și reticulul endoplasmic. Cercetările efectuate de neobositul om de știință Palade au stabilit că mitocondriile îndeplinesc rolul de „baterii ale vieții” – de „centrale biochimice” ale celulei, care generează peste 95% din energia rezultată la nivel celular din combustia alimentară cu participarea oxigenului ca principal carburant. Iar elementul de bază al reticulului endoplasmic este un soi de „pungă de membrane”, numită de autor „cisternă”. Părea că se face tot mai multă lumină în lumea celulei, dar... se tânguia savantul: „O descoperire

luminează un aspect, dar te și bagă într-un infern de întrebări, care-ți cer terorizant răspunsul...” A fost declanșată o serie întregă de cercetări care au avut ca temă transportul, stocarea și secreția de proteine în celulă... S-a clarificat că sinteza de proteine are loc la nivelul reticulului endoplasmic. În 1959 cercetătorul descoperă ribosomii, așa-numiții „corpuculi Palade”, „identifică și precizează rolul lor metabolic și fiziologic”. Este mare aportul omului de știință român la „descoperirea cordului ca organ endocrin”. A descoperit așa-zisa „pompă de calciu”, un organit, numit reticul sarcoplasmic, care joacă un rol important în metabolismul calciului din celulă. Ultrastructura și biosinteza membranelor celulare și subcelulare, reciclarea lor – alte preocupări serioase ale savantului – au aruncat multă lumină asupra fenomenului de transfer de informații la nivel intracelular, dar au și generat o mulțime de alte întrebări...

Într-o pauză a conferinței m-am apropiat de profesor și i-am spus doleanțele. Dumnealui mi-a stabilit ora și locul întâlnirii. Dar nefiind jurnalist de profesie, am făcut multe gafe, care au putut să mă coaste interviul. La ora fixată am bătut la ușa camerei 119 din hotelul „Palace” unde era cazat distinsul om de știință. Nu mi-a răspuns nimeni. Pe coridor se plimbau mai multe persoane – specialiști în domeniul biologiei, șefi de laboratoare, fotoreporteri... Cu regularitate cineva din ei bătea în ușă... Până la urmă m-am lăsat păgubaș și am plecat să ascult comunicările. Seara, în timpul recepției, m-am apropiat de profesor, dar în jurul lui se adunaseră deodată atâția doritori de a discuta, încât bietul om nici nu avea posibilitate să guste din bucate. Timpul e podoaba de neprețuit pentru un cercetător care muncește la avansurile științei și mereu este „chinuit de neliniștea creației”. Nu în zadar i se plângea biografului său: „Sunt într-o permanentă criză de timp, aproape terorizat de scurgerea orelor. Fiindcă nu mă ocup numai de știință. Fac și administrație. Și apoi citesc, ascult muzică”. Când m-a zărit în mulțime, m-a întrebat de ce nu m-am prezentat la ora fixată? I-am spus toate cum s-au întâmplat, d-lui mi-a zis că trebuia să-l sun de la omul de serviciu și să-l preîntâmpin. (Mărturisesc că nu mi-a dat prin cap să procedez astfel.) Și profesorul Palade mi-a fixat ora, 13.30, pentru ziua următoare.

A doua zi, la 13.00 eram la hotelul „Palace”. N-am repetat greșeala din ziua precedentă, ci m-am adresat deodată omului de serviciu. Acesta m-a preîntâmpinat că profesorul Palade a plecat să ia prânzul și a spus să-l aștept. În timpul când îl așteptam, în holul hotelului a început să se adune iarăși lume multă. Toți aveau o singură doleanță – să se întâlnească cu profesorul Palade... Unul din ei a zis: „Nu-i nimic, domnilor – în America d-lui e deprins cu de astea”.

Dar iată că apare și celebrul om de știință...

Dizolvat în mulțime, pierdusem orice speranță că voi fi observat... „Măcar de-ași izbuti să iau un autograf pentru cititorii „Literaturii și arta”. Observ că profesorul caută cu privirea pe cineva din mulțime. Dă cu ochii de mine și-mi spune să-l urmez în camera din hotel, dar numai pentru câteva minute. Celorlalți le spune că vor fi primiți mai apoi. Îl urmez pe profesor. O doamnă din mulțime mă imploră să-l conving s-o asculte, căci vine tare de departe. Un domn mă roagă și el să pun un cuvânt pentru dânsul. Credeau, probabil, că sunt o persoană apropiată a savantului.

În timpul când urcam scările spre cameră, profesorul mă avertizează: „Ai dreptul la patru întrebări. Căci sunt așteptat”.

Bineînțeles, îi pregătisem o listă întregă, voind să-l introduc pe cititor în problemele cheie ale biomedicinii, cărora profesorul le-a consacrat viața, și în același timp să obțin și o imagine completă despre omul de mare cultură care este George Palade. Nehotărât m-am oprit în prag:

- Domnule profesor, dați-mi voie să Vă adresez deci prima întrebare: O povață biblică mă îndeamnă în permanență să rod pragurile înțelepților. Cum credeți, care-i semnificația „Bibliei” pentru om, pentru societate?...

- Profesorul George Palade: Biblia este un bun al religiei mozaice și al celei creștine. Ea are mai multe scopuri. De exemplu, să explice rolul omului în lume, să învețe oamenii să trăiască în pace unul cu altul, să se respecte, să-și respecte bunurile... Cu alte cuvinte, ea are menirea să transforme omul dintr-o ființă antisocializată în una socializată, care să muncească spre binele comunității omenești. Pe de-asupra, Biblia vine să lămurească două lucruri – explică formarea lumii și crearea omului. În același timp ea prezintă un sistem de răsplăți și pedepse pentru

comportamentul individului și prin aceasta pune baza creării unei societăți care să aibă toate calitățile pozitive ale unei lumi civilizate.

- Domnule profesor, dați-mi voie să Vă dăruiesc un album al binecunoscutului, în Basarabia, fotoreporter Mihai Potârniche. Albumul este intitulat „Acasă”. Pentru mine cuvântul „acasă” totdeauna se asociază cu casa părintească, deși de mai bine de douăzeci de ani am casa mea. Ce înseamnă pentru Dumneavoastră „acasă”?

Profesorul mi-a mulțumit, a luat albumul și a început să-l răsfoiască. Privea la fotografii și totodată îmi vorbea, lucru care m-a uimit. (Prietenul său din tinerețe, Ion Juvara, își amintea peste ani că tânărul George Palade se evidenția printr-o memorie fenomenală. Plecau împreună la serviciu, cu motocicletă, și George avea obiceiul să citească din mers toate firmele magazinelor, ca mai apoi, ajunși la serviciu, să le numească în ordinea în care le citise.)

- La mine situația e mai complicată, tot m-am mutat din loc în loc, astfel că „acasă” este ceva deosebit în timp. Am un „acasă” din tinerețe, un „acasă” din adolescență, altul din maturitate, și cu totul altul de la bătrânețe. Așa că atunci când aud sau pronunț cuvântul „acasă”, nu mă raportez la o singură casă, ci la mai multe.

- Domnule profesor, am o mulțime de întrebări ce țin de știință și pe care n-am să am posibilitate să vi le adresez. Cu toate acestea, nu pot ca în cadrul acestei discuții să nu vorbim și despre Eminescu, opera căruia mi-o imaginez ca un munte enorm a cărui materie a fuzionat din știință și poezie. În viziunea pictorului basarabean Aurel David, Luceafărul poeziei noastre se prezintă ca un copac situat pe vârful unui asemenea munte, bătut de toate vânturile și de toate gândurile. Am această imagine pe o insignă, pe care aș dori să v-o dăruiesc. (Motivația acestei teme e cu mult mai adâncă. Distinsul om de cultură George Palade nu are de unde ști că în Basarabia opera Poetului a fost mult timp interzisă sau admisă numai parțial, adversarii noștri numindu-l pe Eminescu „Calul Traian cu care românii vor intra în Basarabia”). Domnule profesor, ce ați putea comunica cititorilor noștri referindu-vă la Eminescu?

- Eminescu a fost un mare poet. Și este un poet de valoare universală până în momentul de față. Un poet al României de mare profunzime. Eminescu nu este poetul care pierde cu vremea, ci poetul care câștigă cu vremea, deși unele lucruri care îl tulburau pe el s-au schimbat. Nu mai sunt români pierduți pe Criș și Mureș. Cred că s-ar fi bucurat de ar fi văzut întregirea neamului, României Mari. Cred că s-ar fi întristat de pierderea Bucovinei, și în special pierderea Cernăuților – acolo el a fost învățăcel la Aron Pumnul.

Se aud bătăi în ușă. Mă uit la profesor, îi citesc ochii: se mai poate întreba.

- În opera sa Eminescu îl evocă des pe Zoroastru, magul persan care povățuiește omul să trăiască cu gândul bun, cu cuvântul bun și cu fapta bună... (Din nou se aud bătăi în ușă.) Cum credeți, această formulă de viață a lui Zoroastru îl poate ajuta pe om să trăiască cu sufletul împăcat?

- Zoroastrismul are la baza sa un principiu divin. Esența lui este lupta dintre bine și rău, dintre Dumnezeu și Diavol, dintre sfinți și draci. Există și în realitate tipuri diferite de oameni, care duc la confruntări... Efectul zoroastrismului e să scapi cât mai mulți oameni de Diavol, sau să faci din diavoli, draci - oameni...

- Scriitorul Nichita Stănescu spunea că în opera lui Eminescu se află „butucul” limbii române. Noi, în Basarabia” avem o societate „Limba Noastră cea Română”. Am urmărit cu răsuflarea tăiată comunicarea Dumneavoastră „Contribuții românești la cercetarea biomedicală internațională” pe care ați terminat-o cu un vers din „Cântecul zorilor” al lui Alexe Mateevici.

(Reproducem aici sfârșitul comunicării profesorului Palade:

„Coșmarul a luat sfârșit. România se freacă la ochi și încearcă să-și regăsească drumul în noul climat.

Poate este momentul să ne amintim versurile unui poet din Moldova:

Hai măi frate, hai măi frate,

Zorile s-aprind,

Hai să căutăm dreptate,

Voie și pământ.

Numai că în cazul cercetării biomedicale, ar trebui să înlocuim cuvântul „pământ” cu laboratoare și condiții de muncă decente.)

Astfel că, dați-mi voie, domnule profesor, să vă consider și pe Dumneavoastră membru al „Societății Limba Noastră cea Română” și să Vă înmânez o insignă a Societății și o carte de maxime despre limba română intitulată „Dulce grai”, maxime selectate de președintele Societății, redactorul-șef al săptămânalului „Literatura și arta”, poetul Nicolae Dabija.

Profesorul Palade a luat insigna în mână. Privea cu blândețe la ea și declama:

Limba noastră-i limbă sfântă,

Limba vechilor cazanii,

Care-o plâng și care-o cântă

Pe la vatra lor țărani.

Se aud bătăi mai insistente în ușă. Sună telefonul. Profesorul se apropie de telefon. Îl asaltau cei de la Televiziune. Se întoarce către mine: „Ultima întrebare”.

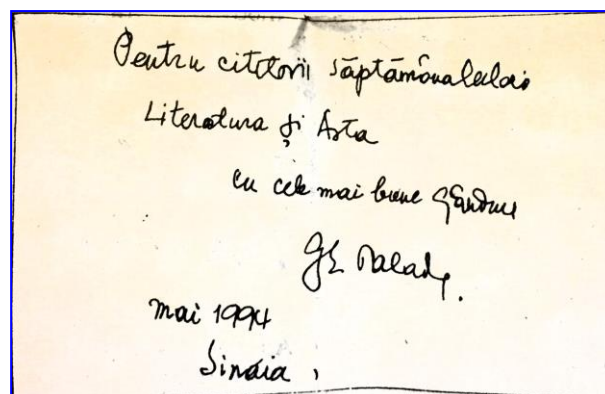
Întrebarea de care mă apropiam cu atâta greu se intitula: „Ce este viața?”. Știind că preocupările savantului țin de problemele aflate la hotarul dintre „ființă” și „neființă”, n-am vrut să-i adresez întrebarea direct. Doream să pornesc discuția de la formula lui Omar Khayyam – poetul care cânta lutul și vinul, prin lut înțelegând atât urciorul, cât și omul, iar prin vin – atât lichidul din urcior, cât și ceea ce curge prin vinele omului. Apoi să analizăm disecția psihico-analitică făcută vieții de medicul Cehov, disecție care a fost împinsă de Eugen Ionescu până la absurd, pentru a se găsi sensuri și mai adânci vieții... În cele din urmă, trebuia să ajungem la definiția vieții dată de biomedicina contemporană... Dar, nu mai dispuneam de timp, și atunci am modificat întrebarea: „Pentru un om simplu formula vieții e simplă, ca ... un vin de Basarabia... (Profesorul Palade a zis cu zâmbet pe față: „Basarabia se vestește prin vinuri bune...”) Am continuat: „Vă întreb ca pe un cercetător care se află la avanposturile biomedicinii: - care este rostul vieții și cum ar suna definiția ei?”

- Omul, după socoteala mea, este o ființă care are foarte puține elemente de apărare fizică. N-are coarne, n-are copite, n-are colți... Are în schimb minte. Și cu ea a izbutit să stăpânească lumea, dar și să clădească o civilizație cu o știință dezvoltată, cu opere unice... cu imaginație și de lungă durată. Dar din pricina slăbiciunilor sale omul înclină spre anxietate și caută mereu suport și sprijin, ca să elimine anxietatea. Și suportul îl găsește în religie sau psihoterapie... Omul e o ființă anxioasă, e un generator de anxietate.

(Cuvintele profesorului mă conving că avea dreptate Radu Iftimovici, biograful său, când scria: „Fără îndoială că un lung antrenament al intelectului (nu numai știința), „cuiul în cap” generat de întrebările (adesea fără răspuns) adresate „lumii”, contactul zilnic cu tinerii (și mai puțin tinerii) săi colaboratori l-au făcut să poarte o cămașă a lui Nesus, țesută din neliniști, îndoieli, nemulțumiri față de unele rezultate obținute. Umblând prin trei continente, am cunoscut mulți oameni de știință, unii de certă notorietate, dar rareori am simțit un om atât de viu, atât de gata la luptă”.)

Profesorul dă semne de neliniște, dar continuă: „Viața este un dar al naturii primit de la părinți, și trebuie să faci ceva cu ea – ca s-o meriți. Și dacă lași ceva după tine – ai îmbogățit cunoștințele, ai sporit bunăstarea comunității omenești, ai dus la prosperarea ei, înseamnă că ți-ai îndeplinit misiunea... și pe urmă poți să mori liniștit, înainte de a degrada fizic și mintal”.

Sună telefonul, se aud bătăi la ușă. Înțeleg că trebuie să plec. Scot repede o coală de hârtie și îl rog pe profesor să le dăruiască cititorilor săptămânalului „Literatura și arta” un autograf. (N-am îndrăznit să cer și un autograf pentru mine, pe cartea biografului său.) Când am deschis ușa să ies, în cameră au dat buzna vreo 5 persoane cu dictafoane, aparate

Pentru cititorii săptămânalului
Literatura și Arta
cu cele mai bune gânduri
J. Palade.
mai 1994
Sinda

de fotografiat, camere de filmat... Unul din ei, din mers, mi-a strâns mâna și m-a felicitat pentru izbândă.

Într-adevăr eram fericit. M-a copleșit profunzimea de gândire a acestui titan al științei. Pentru a doua oară am înțeles că Premiul Nobel nu se dă la întâmplare. (Prima dată am înțeles acest lucru când am purtat discuții cu academicianul Prohorov.)

A doua zi am mers să ascult comunicările de la Conferință. Am luat și cartea lui Radu Iftimovici „George Emil Palade”, cu gând să-i cer, totuși, distinsului om de știință un autograf. Într-o pauză dintre comunicări, observând cât este de solicitat, mi-am zis să nu-l mai deranjez, și am ieșit în hol. Răsfoiam niște cărți de la un chioșc improvizat. Nici n-am observat cum de mine s-a apropiat profesorul Palade. Mi-a mulțumit pentru albumul „Acasă”, spunând că i-a plăcut foarte mult. (Cred că acest lucru are să-l bucure pe Mihai Pătărnice.) Am scos repede cartea și l-am rugat să-mi dea un autograf.

Timpul scurt al întrevederii cu profesorul Palade nu mi-a permis să-i adresez toate întrebările pe care mi le notasem. Din fericire la unele din ele am găsit răspuns în comunicarea și luările de cuvânt ale savantului, în cartea biografului său, în articolul academicianului Hăulică, în comunicările altor cercetători.. De aceea am găsit de cuviință să le includ și pe ele, pentru a întregi portretul celebrului om de știință și de cultură.

Care dintre oamenii de știință sau de cultură l-au influențat cel mai mult? Răspunsul l-am spicuit din cartea biografului său. George Palade nu și-a căutat un model în viață, dar de la fiecare din maestrul său a luat ce a crezut că i se potrivește. La Liceul „Alexandru Hasdeu” din Buzău a avut ca profesori „oameni de calitate”, cărora le datorează dragostea pentru profesia aleasă și înclinarea spre cultură, istorie, muzică. De la profesorul din București Francis Rainer a luat „dorința de a integra știința în umanistică”, tot de la el a înțeles că „un om de știință trebuie să aibă o formație intelectuală largă”, lucru care l-a făcut să studieze în profunzime citologia, biologia, chimia, evoluția speciilor... Profesorul francez Andre` Boivin, care lucra la București, i-a deschis un orizont pe care nu-l bănuise: „fără cercetările în biochimie, fenomenul numit viață nu poate fi înțeles”... „Nu poți înțelege fenomenul vital decât coborând la nivelul molecular”. De la profesorul Grigore Popa Grigore a înțeles că a fi om de știință, în sensul modern al cuvântului, înseamnă să fii experimentator. De la profesorul Albert Claude (belgian de origine, cu care a primit împreună Premiul Nobel) a deprins ambiția de a „demonta” celula și a izola prin centrifugare diferite componente ale acesteia și prin metode biochimice a le face „să spună” „ce hram poartă ele”, adică din ce substanțe sunt alcătuite și ce funcții îndeplinesc acestea în celulă.

Părerile profesorului Palade în domeniul biomedicinii celulare și moleculare sunt luate în considerare în SUA. Fiind întrebat de ce știința în SUA prosperă, cui se datorează acest lucru, „calității” mai bune a oamenilor, sau sistemului social-politic de acolo, George Palade avea să răspundă: „În SUA , cercetătorul științific nu e „senator de drept”. Lui i se cere să confirme în fiecare moment că merită atenția, prestigiul și mai ales banii care se investesc în el. În SUA centrifuga competitivității e nemiloasă, iar în ultimii 10-15 ani, descoperirile se succed într-un asemenea ritm, încât amețește și un tânăr supradotat”.

Membru al colegiilor de redacție a cel puțin 5 reviste din cele mai prestigioase din lume, „doctor honoris causa” a cel puțin 12 universități din lume, deținător a peste 12 premii și distincții încoronate cu Premiul Nobel... Se pare că sunt destule lucruri frumoase în viața unui om. Totuși, din care parte îi vine mulțumirea sufletească omului de știință George Palade?

„Semnul deplinei reușite în știință, - consideră d-lui, - nu e să-ți apară numele alături de descoperirea pe care ai făcut-o, ci să încetezi de a mai fi citat. Să constați că descoperirea ta a devenit atât de comună, atât de „a tuturor”, încât nu mai ai nevoie să fii citat. Abia atunci orgoliul de a-ți zări numele în tratate de prestigiu cedează locul sentimentului benefic al împlinirii unei vocații”.

Ce v-a impresionat cel mai mult în timpul decernării Premiului Nobel? – a mai fost întrebat savantul. „Faptul că la sărbătoarea științei participă toată Suedia, tot Stockholm-ul, de la elevi și studenți, la rege. Timp de o săptămână, premiile Nobel reprezintă evenimentul central al

vieții suedeze, ceremoniile larg popularizate de ziare și radio-TV polarizând atenția întregii națiuni”.

Iar într-o altă ordine de idei, l-a impresionat și discuția avută în timpul decernării premiilor cu un alt laureat – scriitorul disident Aleksandr Soljenițan. Scriitorul rus a dorit să afle de la cercetătorul român cum a fost în '44, când trupele sovietice au intrat în România. Savantul i-a răspuns franc: „A fost rău”. Iar Soljenițan l-a compătimit: „Înțeleg... Vă înțeleg”.

Desigur că printre întrebări figura și aceasta: Cum apreciază distinsul om de știință lucrările actualei Conferinței de la Sinaia? Răspunsul ni l-a dat în luarea de cuvânt de la închiderea Conferinței, când a făcut bilanțul ei:

„Conferința a fost un eveniment unic, căci unică este istoria acestor locuri, unice au fost evenimentele care au afectat românii și istoria lor.

Pentru mine însemnat a fost să aflu ce au făcut românii din diasporă pentru Țară. Românii din Țară au aflat care sunt performanțele românilor din lume. Cu toții am aflat care ne este capitalul intelectual și care ne sunt motivațiile pentru cercetare.

S-au făcut comunicări științifice veritabile, ascultate cu mult interes... Rămâne să se valorifice rezultatele de lungă durată ale conferinței. Important e ca românii din diasporă și cei de acasă să se mobilizeze în același scop. Și atunci trebuie să ne așteptăm la un succes.

Conferința ar fi bine să se repete la fiecare 1 - 2 ani și, conform opiniilor multor participanți, ea trebuie făcută la București, ca să vină cât mai mult tineret”.

Să ne trăiești mulți ani, profesore Palade, pom al științei și pentru cercetătorii din Basarabia românească.

Ion Holban, participant la Conferința de la Sinaia, mai 1994